

PANTYUK M. P. Formation of professional values of future teachers in the process of preparation for their educational work (complex, polytechnic, creative approaches).

The theoretical ideas of well-known domestic scientists of the XX century concerning the problem of preparing teachers for educational work are analysed in the article. Complex, polytechnic, creative approaches are taken into account.

Keywords: preparation of teachers for educational work, complex approach, polytechnic approach, creative approach, education, studies.

**Пантюк Т. І., Пантюк Ю. М.
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

СУТНІСТЬ АЛЬТРУЇЗМУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

У статті здійснено аналіз сутності та змісту феномену альтруїзм і визначення шляхів та методів його виховання у дітей та молоді. Проведено аналіз сутності та природи альтруїзму на підставі існуючих педагогічних, психологічних та медичних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Запропоновано рекомендації щодо використання методів виховання задля розвитку альтруїстичних почуттів у дітей.

Ключові слова: альтруїзм, виховання, діти та молодь, методи виховання, егоїзм, співробітництво.

Виховання дитини у сучасних умовах розвитку суспільства залишається одним із найскладніших процесів, що формують цілісну картину становлення особистості. Вирішення протиріч між потребами та прагненнями окремої особистості та сучасним суспільством потребують пошуку нових шляхів адаптації людини до соціуму таким способом, щоб не зруйнувати особистість, її життєвий простір та не порушити норми суспільної моралі й права. Чимало складних викликів в умовах загалом мирного та комфортного життя роблять цю грань особливо хиткою та мінливою. Завданням гуманітарних наук, зокрема педагогіки, є пошук такого педагогічного інструментарію, який би задовольнив вирішення означених протиріч та проблем. У цьому сенсі важливою нам бачиться проблема виховання альтруїзму, як людиноцентричної моделі поведінки, котра вимагає власного самозречення заради іншої людини [1; 4; 6].

Метою статті є обґрунтування сутності та змісту феномену альтруїзм і визначення шляхів та методів його виховання у сучасних дітей та молоді.

Альтруїзм (франц. *altruisme*, лат. *alter* – інший) – безкорисливе прагнення до діяльності на благо інших; протилежність егоїзму; це певний різновид самозречення; свідоме, нехай і короткочасне обмеження власного егоїзму [3; 5].

Альтруїзм характеризується таким типом поведінки і діяльності людини,

який ставить інтереси іншої людини або загальне благо вище особистих інтересів. Як правило, він використовується для визначення властивості приносити свою вигоду в жертву, заради загального блага. Термін "альтруїзм" був запроваджений французом Огюстом Контом (1798–1857). Учені вважають альтруїзм моральним принципом, що визначається як протилежність егоїзмові [2].

Альтруїстичні почуття та вчинки мають конкретне практичне вираження у формі милосердя, добродійності, співчуття, безкорисливої допомоги, співпереживання тощо [3; 7]. Ці форми перебувають у прямій залежності від виховання людини, умов її життя, можливостей, соціального статусу, стану власного здоров'я, настрою, характеру, темпераменту, усталених традицій тощо.

Альтруїстичні вчинки та відповідна поведінка традиційно вважаються особливо позитивним явищем у людському житті і заслуговують найвищого схвалення саме тоді, коли оточення не бачить жодної власної вигоди для того, хто чинить добро іншим і не очікує за це ніякої плати. Люди, як правило, прагнуть надати допомогу тим, хто її потребує – рідним чи близьким. Особливо шляхетним в українців вважається прагнення надати допомогу зовсім сторонній людині. На ньому побудові споконвічні традиції толоки, вдовиного плугу, спільної діяльності та взаємодопомоги, які відобразилися у звичаях, традиціях та обрядах.

Учені вказують на те, що існує так званий чистий (справжній, автентичний) альтруїзм, коли той, хто вчиняє шляхетну дію задля іншої людини не розраховує на жодну вдячність. У відомих гуманістичних ученнях, класичній світовій літературі передовсім саме такий альтруїзм обґрунтовувався і прославлявся як найвища цінність людства та найкращий взірець для наслідування. Проте існує стільки ж прикладів, коли альтруїстична поведінка є лише зовнішнім виявом, який не має у своєму підґрунті моральних та безкорисливих мотивів. Яскравим прикладом таких вчинків є життя сучасних політиків і чиновників, які напередодні виборів стають альтруїстами, а насправді розраховують на підтримку електорату для того, щоб за рахунок державних коштів надбати більше, мізерну частину чого потім знову використати на підкуп виборців.

Вчені – медики та психологи – зробили спробу визначити природу альтруїзму і дійшли висновку, що він є фізіологічною особливістю організму заради виживання виду. Вчені з Медичного центру Університету Дьюка знайшли ділянку мозку, відповідальну за схильність людей до альтруїзму. "Ми не можемо пояснити своїм дослідженням феномен Матері Терези, – говорить керівник дослідження Дарл Танкерслі, – але ми можемо встановити природу такого соціального явища, як альтруїзм". Результати дослідження опубліковані в онлайн-виданні Nature Neuroscience.

Таким чином, учені довели, що у процесі еволюційного виживання програють егоїсти, бо вони не схильні до співробітництва, яке допомагає індивіду виживати у складних життєвих ситуаціях, коли активною є взаємодія та підтримка з боку інших.

Головними альтруїстами вчені називають дітей і доводять, що вже у вісімнадцять місяців діти починають проявляти альтруїстичну поведінку, що є свідченням природженої доброзичливості людини. У житті діти часто абсолютно безкорисливо допомагають іншим, діляться своїми речами, готові відстоювати позиції правди і справедливості по відношенню до абсолютно чужих і навіть незнайомих людей.

Лише пізніше, після пізнання правил життя суспільства людина стає іншою і зважає, наскільки вигідно їй робити ті чи інші альтруїстичні вчинки. Соціум накладає відбиток на розвиток альтруїстичних почуттів і завданням педагогіки та освіти є визначення тих важелів, які допоможуть зберегти вроджені прагнення до альтруїзму у дитини. Чим досконаліше суспільство, тим легше розвивати і підтримувати альтруїстичні почуття.

Проте у будь-якому суспільстві спостерігаються люди, які або взагалі, або тимчасово не готові до вияву альтруїстичних почуттів. Причини можуть бути цілком різними (апатія, невпевненість у результаті, дефіцит часу, стрес, небезпека, матеріальні витрати, некомпетентність тощо). Проте освітні тенденції до формування альтруїзму у дітей та молоді є особливо позитивними та корисними як для окремої особистості, так і для суспільства.

Наше дослідження та досвід власної викладацької діяльності доводять, що студенти, у групі яких навчається інвалід, що самостійно не може пересуватися і потребує допомоги оточення, є набагато добрішими і співчутливішими, ніж їх колеги з інших груп, у котрих такої проблеми не існує. Щоденно вони надають допомогу своєму товаришеві, не очікуючи за це жодної винагороди. Це стає нормою поведінки і піднімає їх у власних очах та очах товаришів; сприяє формуванню позитивного психологічного клімату у колективі; розвиває толерантність та моральність.

Отже, виховання альтруїстичних почуттів є особливо важливою педагогічною проблемою, а пошук методів розвитку альтруїстичної поведінки дітей та молоді потребує значних зусиль вчених та педагогів-практиків, які вважають, що альтруїзм може передаватися дітям різним чином: як частина сімейно-побутової культури; звична модель поведінки; шляхом наслідування; засобом мас-медіа, прилученням до певної культури і традицій тощо. Практика доводить, що ефективнішим є таке навчання альтруїзму, що не потребує зовнішньої стимуляції: заохочення і покарання. Мораль та моральна поведінка не потребує подяки чи певної плати, моральні вчинки диктуються сумлінням і честю.

Важливим для виховання альтруїстичних почуттів та формування

відповідної моделі поведінки є адекватний добір методів виховання – шляхів і способів діяльності вихователів і вихованців з метою досягнення виховних цілей. Використання педагогом тих чи інших методів виховання залежатиме від віку дітей, рівня їхньої культури та вихованості, існуючих у колективі традицій, специфіки сімейного виховання, стану суспільних взаємин, характеру психологічного клімату у колективі тощо.

Стрижневим, базовим методом виховання альтруїзму є навчання цінностей [6]. Цей метод полягає у тому, що дитина з раннього віку усвідомлює пріоритетність і важливість моральних, національних, особистісних, громадянських цінностей і приймає їх як власні переконання. Цей метод важливий передовсім у практиці сімейного виховання. Залучення дітей до посильної домашньої праці; допомоги слабким, хворим, немічним; виховання любові до природи, усього живого; формування валеоекологічної культури тощо тим чи іншим способом сприяють формуванню альтруїстичних почуттів [1].

Важливим є метод створення виховуючих ситуацій, які стануть основою виникнення нових думок, вчинків, мотивів поведінки і подолання власних недоліків. Батьки та педагоги можуть прогнозувати певні ситуації у житті дитини і це дасть змогу створити її навколишній простір так, щоб дитина випробувала себе у складній ситуації вибору, посильної допомоги іншому, вияву різних альтруїстичних почуттів. Такі вправління дадуть дитині у майбутньому змогу простіше подолати труднощі, які, як правило, супроводжують вияв альтруїзму.

Ще одним методом виховання, який доцільно, на нашу думку, використовувати у процесі формування альтруїстичних переконань є метод виховання прикладом [1]. Сутність його полягає у тому, що виховники – батьки, учителі, старші, представники громади, церковні діячі – дають дітям приклад гідної, шляхетної, моральної поведінки і показують власним прикладом, що творення добра заради іншої людини, безкорислива допомога, співчуття та співпереживання, підтримка та спілкування (іноді воно вимагає особливо великих енергетичних затрат і комунікативних умінь) є вагомими цінностями людського життя і ніколи не втрачають своєї вартості у людському середовищі.

Висновок. Альтруїзм є важливим і необхідним компонентом людського життя та взаємодії індивідів, а його виховання і підтримування альтруїстичних настроїв – пріоритетним завданням педагогічної науки. Людина з раннього віку повинна вчитися й уміти поважати того, кому допомагає; мати до людини, яка потребує допомоги, гуманні, теплі почуття; намагатися бути незалежним від того, кому допомагаєш; не претендувати на свободу й незалежність людини, якій допомагаєш; надати людині право залишатися такою, яка вона є; пам'ятати, що допомога має відповідати

потребам реципієнта. Батьки, учителі, громадськість, мас-медіа повинні всіляко сприяти поширенню альтруїстичних настроїв у суспільстві, формувати таку модель поведінки дітей та молоді, яка б давала відчуття потреби, захищеності, впевненості, доброзичливості, довіри кожному, хто цього потребує.

Використана література:

1. Вишневецький О. І. На тернистому шляху до себе // Рідна школа. – 1995. – № 5. – С. 12-17.
2. Эфроимсон В. П. Родословная альтруизма // Новый мир. – 1971. – № 10. – С. 193-214.
3. Социологический словарь, 2000–2007. [Электронный ресурс].
4. Столяренко О. В. Школа – “майстерня гуманності” // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 1. – С. 95-100.
5. Філософський словник / гол. ред. В. І. Шинкарук / 2-е видання. – К. : Голов ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
6. Цінності освіти і виховання : наук-метод. зб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : АПНУ, 1997. – 224 с.
7. Экзотерический категориально-понятийный словарь “Октагон”, 2002–2007. [Электронный ресурс].

ПАНТЮК ТАТЬЯНА, ПАНТЮК ЮРИЙ. Сущность альтруизма и методы его воспитания у детей и молодёжи.

В статье анализируется сущность и содержание феномена альтруизма, определены пути и методы его воспитания у детей и молодежи. Проведён анализ сущности и природы альтруизма на основании существующих педагогических, психологических и медицинских исследований отечественных и зарубежных ученых. Предложены рекомендации по использованию методов воспитания для развития альтруистических чувств у детей.

Ключевые слова: альтруизм, воспитание, дети и молодежь, методы воспитания, эгоизм, сотрудничество.

PANTIUK TETJANA, PANTIUK YURIJ. The essence of altruism and its children and young people education methods.

The attempt to analyse the essence and content of the altruism phenomenon and to determine its ways and methods of children and young people education is done in the article. The analysis of essence and nature of altruism on the basis of existent pedagogical, psychological and medical researches of home and foreign scientists is conducted here. The recommendations in relation to the use of methods of education for the sake of the development of altruism feelings for children are offered in our work.

Keywords: altruism, education, children and young people, methods of education, egoism, collaboration.